

۲۰۰۰ در مقر این سازمان در شهر نیویورک تشکیل شد، رهبران ۱۸۹ کشور جهان در مورد تصویب قطعنامه‌ای در چارچوب اعلامیه معروف به اعلامیه هزاره متعهد شدند که شرایط زندگی انسانها را در سراسر نقاط دنیا بهبود بخشند، از جمله در بند دوم این اعلامیه بر توسعه و ریشه‌کنی فقر تأکید گردیده است. و با گذشت کمی بیش از يك سال از تصویب این اعلامیه مجمع عمومی ملل متحد در ۲۱ دسامبر سال ۲۰۰۱ قطعنامه دیگری را این بار در مورد ضرورت برگزاری يك اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی به تصویب رساند. در این قطعنامه بر نقش فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در تحقق اهداف یاد شده و نیز بر ضرورت استفاده از امکانات بالقوه آنها در جهت توسعه تأکید خاص شده بود، به دنبال تدوین این متن و در راستای گردهمایی‌های تدارک برای برگزاری اجلاس مذکور، اسناد گوناگونی تدوین گردید. اکثر آنها، نقش مثبت فناوری‌های نوین در جامعه اطلاعاتی و همچنین توانمندی آنها به عنوان ابزار مهم ساختن دنیایی مسالمت آمیز- آبادتر و عادلانه‌تر را خاطر نشان ساخته بود. به طور کلی، انتظار بر آن است که به کمک این فناوری‌ها، اهداف مورد نظر در اجلاس جهانی حقوق بشر ۱۹۴۸، کنفرانس جهانی حقوق بشر ۱۹۹۳ وین و اجلاس جهانی هزاره، سریع‌تر تحقق پیدا کرده و امکانات توسعه یافتگی، کشورهای کمتر توسعه یافته را فراهم سازد.

نخستین اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی با صدور يك اعلامیه اصول و يك برنامه عمل به کار خود پایان داد. در بند ۲ اعلامیه، اهمیت استفاده از تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات برای پیشبرد هدف‌های توسعه‌ای مندرج در «اعلامیه هزاره» و کوشش در راه نیل به هدف‌های اعلامیه سران جهان در ژوهانسبورگ راجع به توسعه پایدار خاطر نشان گردیده است و در بند ۱۰ اعلامیه مسأله شکاف دیجیتالی بین کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته و در داخل تمام جوامع مطرح شده است و ضرورت مقابله با این شکاف و تبدیل آن به يك فرصت دیجیتالی یادآوری گردیده است. و همچنین پذیرش و تأیید

مفهوم حق بر خورداری از توسعه به دفعات در نسل سوم حقوق بشر و در مجامع بین‌المللی مورد تأکید قرار گرفته است، نسل سوم حقوق بشر بر حقوقی از جمله حق بر خورداری از توسعه، صلح و محیط زیست تأکید دارد.

اگر بخواهیم سیر تحول این نسل از حقوق بشر را مورد بررسی و امعان نظر قرار دهیم باید به اعلامیه جهانی حقوق بشر در ۱۹۴۸ به عنوان روح حاکم بر تمام قوانین مصوبه در سازمان ملل اشاره کنیم، در این اعلامیه که در سی ماده تنظیم گردیده به حقوق بشر و حق بر خورداری از توسعه، توسط انسانها برای رشد و پیشرفت و غلبه بر عقب ماندگی تأکید شده و دولت‌ها ملزم گردیده‌اند که در این راه از هیچ گونه تلاشی کوتاهی نکنند، در این سیر تحول یکی از مهمترین عوامل مؤثر در شکل‌گیری وجدان مشترک بشری و همبستگی بین‌المللی در حساسیت نسبت به رعایت حقوق بشر، اجماع بین‌المللی حاصل از کنفرانس جهانی حقوق بشر وین در سال ۱۹۹۳ است. سازمان ملل متحد از جمله اهداف ذیل را برای کنفرانس جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۹۳ و برای حق بر خورداری از توسعه ترسیم نمود:

۱- تأیید مجدد حق توسعه و نیازهای زیست محیطی برای حال و نسل آینده (بند ۱۰ و ۱۱ بخش یکم اعلامیه وین)

۲- پذیرش و تأیید این معنی که بر خورداری از مواهب توسعه حقی‌جدایی ناپذیر از حقوق بشر است (بند ۱۰ بخش یکم و بند ۶۶ تا ۷۷ بخش دوم اعلامیه وین)

۳- یکپارچه‌سازی حقوق اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی به عنوان حقوقی جدایی ناپذیر از حقوق مدنی و سیاسی و ارتباط متقابل بین آنها (بند ۵ بخش یکم اعلامیه وین)، در این اعلامیه بر اهمیت حق بر خورداری از توسعه و همبستگی این حقوق و دیگر حقوق اساسی انسانها تأکید شده است و در مرحله بعد در اجلاس سران کشورهای جهان که به مناسبت فرارسیدن آغاز هزاره سوم به ابتکار سازمان ملل متحد در روزهای ۶ تا ۸ سپتامبر سال

حق بر خورداری از توسعه در جامعه اطلاعاتی

جعفر حسین پور

این معنی که بر خورداری از مواهب توسعه حقی جدایی ناپذیر از حقوق بشر است و جامعه بین المللی باید همکاری بین المللی مؤثری را برای رفع این موانع و تحقق حق توسعه در پیش گیرد و تأکید بر این که حق توسعه باید به نحوی عملی گردد که نیاز نسل های کنونی و آتی را در زمینه توسعه به گونه ای عادلانه تأمین سازد. از جمله این حقوق، حق برخورداری از فناوری صلح آمیز هسته ای است، بر اساس حقوق مسلم پذیرفته شده بین المللی که جمهوری اسلامی ایران نیز عضو آنها می باشد، دستیابی به فناوری صلح آمیز هسته ای حق مسلم جمهوری اسلامی بوده و هیچ کشور و یا نهاد بین المللی نمی بایست این حق مسلم را از جمهوری اسلامی سلب و یا محدود کند. امروزه دانش و فناوری هسته ای گسترش زیادی در عرصه های مختلف زندگی یافته است. کاربردهای انرژی هسته ای از تولید الکتریسیته در نیروگاه های اتمی و مجموعه های عظیم آب شیرین کن گرفته تا تولید و کاربرد انواع رادیو دارو و ایزوتوپ ها و پرتوهای یونساز در پزشکی هسته ای، کشاورزی و صنعت را شامل می شود. توسعه شتاب دهنده های مختلف زمینه را برای گسترش کاربردهای مختلف پزشکی و صنعتی فراهم نموده است.

یکی از موارد قابل توجه، مسئله تولید برق برای آینده بشریت است، رشد اقتصادی، صنعتی شدن و بالا رفتن سطح زندگی سبب می شود تا به طور مداوم مصرف نیروی برق افزایش یابد. از طرفی تولید نیروی برق باید تا آنجا که ممکن است با اقتصادی ترین روشها به صورت مداوم به وجود آید. و با آلودگی های زیست محیطی همراه نباشد. که با توجه به این موارد هم در زمان فعلی و هم در زمان آینده ای نزدیک، نیروگاه های هسته ای تنها منابع مهم تولید انرژی و منابع اقتصادی تولید برق هر کشور خواهند بود. اورانیوم ماده اصلی تولید انرژی هسته ای است و به مقدار کافی در طبیعت وجود دارد، استفاده از سوخت هسته ای برخلاف سوخت های فسیلی موجب آلودگی هوا نمی شود. وجود مستندات و قوانین حقوقی و علمی در عقلانیت بهره برداری از انرژی هسته ای در امور

تولید سوخت، پزشکی، کشاورزی، صنعتی و غیره بر هیچ کس پوشیده نیست اما این روزها، رسانه ای نیست که به بحث های جنجال برانگیز کشورهای صاحب قدرت هسته ای و غیر هسته ای غرب نپردازد. کشورهای قدرتمند همواره در راه بدست آوردن این تکنولوژی که غالب زمینه های آن صلح آمیز و علمی است، توسط کشورهای کمتر توسعه یافته، مانع ایجاد کرده اند و در این راه از شیوه های مختلف سازمان های بین المللی مربوطه، تحریم و غیره دریغ نکرده اند. در زمانی که تعدادی از کشورهای دیگر جهان به این تکنولوژی دسترسی پیدا کرده و به آزمایشات خود در این زمینه نیز ادامه داده که از طریق رسانه ها، این موارد به اطلاع جامعه جهانی می رسد، برخورد سیاسی گونه و گزینشی؛ از طرف کشورهای قدرتمند با کشورهای توسعه نیافته که به دنبال بهره برداری از این تکنولوژی هستند، جای تأمل و تعمق است، شاید اگر این نوع برخورد از جامعه جهانی حذف شود و کشورهای قدرتمند با توجه به روح حاکم بر اعلامیه ها و میثاق های بین المللی در خصوص حق برخورداری از توسعه و تأکید بر جدایی ناپذیر از حقوق بشر است و یکپارچه سازی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به عنوان حقوق جدایی ناپذیر از حقوق مدنی و سیاسی و ارتباط متقابل بین آنها و همبستگی این حقوق و دیگر حقوق اساسی انسان ها می باشد، مشکلات فعلی نیز که در صحنه روابط بین الملل و جامعه جهانی ایجاد شده است، مرتفع می گردید و آژانس بین المللی انرژی اتمی نیز بر اساس وظایف ذاتی خود، ایران و دیگر کشورها را در توسعه فناوری هسته ای ایمن و صلح جویانه یاری نموده و حق دستیابی و گسترش همه دانش ها و فناوری های بشری از جمله علوم و فنون هسته ای را حق طبیعی و مسلم همه کشورها و از جمله کشور ما بدانند و اجازه ندهند صحنه های پاک و والای علمی، دستخوش سیاست های تبعیض آمیز و غیر مردمی شود و با پشتیبانی های علمی، فنی، تکنولوژیک و تلاش در رفع تحریم های مختلف

● در اجلاس سران کشورهای جهان که به مناسبت فرارسیدن آغاز هزاره سوم به ابتکار سازمان ملل متحد در روزهای ۶ تا ۸ سپتامبر سال ۲۰۰۰ در مقر این سازمان در شهر نیویورک تشکیل شد، رهبران ۱۸۹ کشور جهان در مورد تصویب قطعنامه ای در چارچوب اعلامیه معروف به اعلامیه هزاره متعهد شدند که شرایط زندگی انسانها را در سراسر نقاط دنیا بهبود بخشند، از جمله در بند دوم این اعلامیه بر توسعه و ریشه کنی فقر تأکید گردیده است.

موجود، راه را برای گسترش و توسعه فناوری هسته‌ای ایمن و صلح‌جویانه در جهان فراهم سازند.

اهداف و وظایف سازمان ملل متحد:

ماده يك منشور سازمان ملل متحد هدفهای این سازمان را حفظ صلح و امنیت بین‌المللی، گسترش روابط دوستانه میان ملت‌ها (بر پایه احترام به اصل برابری حقوقی و خودمختاری ملت‌ها)، همکاری بین‌المللی در حل مسائل بین‌المللی دارای ماهیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و بشر دوستی و ایجاد مرکزی برای هماهنگی اقدامات ملت‌ها برای دستیابی به هدف‌های مشترک دانسته است. برای رسیدن به این هدف‌ها، سازمان ملل بر اصولی مانند اصل برابری اعضا، اصل حسن‌نیت، اصل عدم مداخله در امور داخلی کشورها، اصل حل اختلاف‌های بین‌المللی از راه‌های مسالمت‌آمیز و به‌ویژه اصل خودداری از کاربرد زور به شیوه‌هایی مغایر با اهداف منشور انگشت گذاشته است. بر همین اساس ملل متحد به‌هنگام تصویب منشور، متعهد شدند اصولی مانند اصل همزیستی مسالمت‌آمیز را بپذیرند و از نهادهای بین‌المللی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی همه ملت‌ها استفاده کنند. یکی از وظایف اصلی سازمان ملل متحد حفظ صلح و امنیت جهانی و ترویج روابط دوستانه بین کشورهاست. در این مسیر، سازمان وظیفه دارد که با تأکید بر اصل برابری کشورها، آنها را به حل اختلاف‌های بین‌المللی از راه‌های مسالمت‌آمیز ترغیب کند. افزون بر این، سازمان از راه‌ارکان خود یعنی مجمع عمومی، شورای امنیت، شورای اقتصادی، اجتماعی و شورای قیمومت، دیوان بین‌المللی دادگستری و دبیرخانه، و مؤسسات تخصصی سازمان ملل از جمله آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، اتحادیه بین‌المللی ارتباطات راه دور و سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو)، وظایف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی و تربیتی نیز در سطح جهانی به عهده دارد. و در همین راستا کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد از دبیر کل سازمان ملل متحد خواست تا ابعاد حقوقی توسعه

را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. روشن است که سازمان ملل متحد طی برنامه‌ها و دهه‌های متعدد، خواهان توسعه برای کشورهای توسعه‌نیافته بوده و همیشه امری به نام توسعه را با حمایت از حقوق بشر مرتبط می‌دانسته است. دبیر کل سابق سازمان ملل بطروس غالی در کنفرانس کینهاک ۱۹۹۵، دبیر کل کنونی سازمان ملل کوفی عنان در پنجاه و سومین کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد، کنفرانس جهانی حقوق بشر وین ۱۹۹۳ و بویژه کمیسیاری عالی حقوق بشر سازمان ملل بر این امر تأکید ورزیده‌اند.

اعلامیه جهانی حقوق بشر:

بی‌شک یکی از منابع و سرچشمه‌های حقوق بشر، اعلامیه جهانی حقوق بشر است. ارزیابی جهانشمولی اعلامیه، نقش به‌سزایی در این بحث دارد. مسلماً همه کشورها پذیرفته‌اند که سرچشمه نظام حقوق بشر در صحنه بین‌المللی و روابط بین کشورها، اعلامیه جهانی حقوق بشر است، که در ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ طی قطعنامه (III) ۲۱۷۸ از سوی مجمع عمومی سازمان ملل متحد تصویب شده، مجمع عمومی این اعلامیه را به‌عنوان معیار موفقیتی مشترک برای همه اقوام و ملت‌ها معرفی کرد و از همه کشورهای عضو سازمان و کلیه ملل خواست تا شناخت و رعایت مؤثر حقوق و آزادی‌های مندرج در آن را ترویج و تأمین نمایند. کوفی عنان، دبیر کل سازمان ملل متحد، در اهمیت جهانشمولی این حقوق می‌گوید: این حقوق مدنی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، اساساً برای همسان‌سازی روابط میان افراد، گروه‌ها و ملت‌ها، جهانی، مشترک، مستقل و همبسته‌اند. در این اعلامیه بر حق برخورداری از توسعه برای کشورهای توسعه‌نیافته، در جهت برخورداری انسان‌ها از سطح مطلوب زندگی از نظر بهداشت و رفاه از جمله خواربار، مراقبت بهداشتی، مسکن و خدمات تأمین اجتماعی تأکید گردیده است. دبیر کل سازمان ملل متحد در سخنرانی خویش در دانشگاه تهران در اهمیت برخورداری کشورها و ملت‌ها از حق توسعه اظهار داشت:

فعالیت‌های سازمان ملل در زمینه صلح و

● نخستین اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی با صدور يك اعلامیه اصول و يك برنامه عمل به کار خود پایان داد. در بند ۲ اعلامیه، اهمیت استفاده از تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات برای پیشبرد هدف‌های توسعه‌ای مندرج در «اعلامیه هزاره» و کوشش در راه نیل به هدف‌های اعلامیه سران جهان در ژوهانسبورگ راجع به توسعه پایدار خاطر نشان گردیده است.

توسعه به طور فزاینده‌ای حقوق بشر را در رأس امور قرار داده است. این فعالیت‌ها همه انواع حقوق بشر را از حقوق مدنی و سیاسی گرفته تا حقوق اجتماعی و اقتصادی در بر می‌گیرد. حق توسعه حقی جهانی و انکارناپذیر و از سایر حقوق جدانشدنی است. این حق در واقع محکی برای احترام نسبت به سایر انواع حقوق بشر است.

کنفرانس جهانی حقوق بشر وین

۱۹۹۳:

از دیگر عوامل مؤثر در شکل‌گیری وجدان مشترک بشری و همبستگی بین‌المللی در حساسیت نسبت به رعایت حقوق بشر و از جمله حق بر خورداری از توسعه؛ اجماع بین‌المللی حاصل از کنفرانس جهانی حقوق بشر وین در سال ۱۹۹۳ است. دومین کنفرانس جهانی حقوق بشر در جریان تحولات بین‌المللی و پس از جنگ سرد در ژوئن ۱۹۹۳ در وین با حضور ۱۷۱ کشور برگزار گردید و به تصویب اعلامیه و برنامه عمل وین ۱۹۹۳ منجر شد. در اعلامیه مزبور بر اهمیت ویژه نسبت به حقوق بشر و ارتقای آن و جهانشمولی حقوق بشر و حق بر خورداری از توسعه تأکید شده است.

در این کنفرانس اقدامات و برنامه‌های قابل توجهی تدارک دیده شد که امروزه به مرحله اجرا در آمده‌اند. این امر به نوعی نشانگر اجماع جامعه بین‌المللی در زمینه حقوق بشر از جمله حق بر خورداری از توسعه است که منشأ آنها از اصول و مفاد اعلامیه وین سرچشمه می‌گیرد. از جمله:

۱- پیشنهاد تأسیس پست کمیسار بای عالی حقوق بشر و پیگیری حقوقی از قبیل حق توسعه، تجارت آزاد، محیط زیست، جمعیت، صلح و... که به طور جدی از سوی کشورهای جنوب مورد عنایت قرار گرفته و امروزه این حقوق مورد توجه جهانی واقع شده است.

۲- تأیید مجدد حق توسعه و نیازهای زیست‌محیطی برای حال و نسل آینده. در بند ۱۰ بخش یکم اعلامیه و برنامه عمل وین چنین آمده است: کنفرانس جهانی حقوق بشر تأکید می‌کند که حق توسعه آنچنان که در «اعلامیه حق توسعه»

خاطر نشان شده است حقی جهانشمول و غیرقابل انتزاع و بخشی لاینفک از حقوق اساسی انسان‌ها است. همان گونه که در «اعلامیه حق توسعه» بیان گردیده است، انسان موضوع اصلی توسعه است. هر چند توسعه زمینه بهره‌مندی از تمام حقوق بشر را فراهم می‌سازد، فقدان توسعه نباید عاملی برای توجیه محدود کردن حقوق به رسمیت شناخته شده بین‌المللی باشد. دولت‌ها باید برای تضمین توسعه و رفع موانع آن بایکدیگر تشریک مساعی کنند. جامعه بین‌الملل نیز بایستی همکاری بین‌المللی مؤثری را برای رفع این موانع و تحقق توسعه در پیش گیرد. پیشرفت پایدار در استیفای حق توسعه، مستلزم سیاست‌های مؤثر توسعه در سطح ملی، همچنین روابط اقتصادی عادلانه و محیط مساعد اقتصادی در سطح بین‌المللی است.

۳- پذیرش و تأیید این معنی که بر خورداری از مواهب توسعه حقی جدایی‌ناپذیر از حقوق بشر است (بند ۱۰ بخش یکم و بند ۶۶ تا ۷۷ بخش دوم اعلامیه وین)

۴- یکپارچه‌سازی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به عنوان حقوقی جدایی‌ناپذیر از حقوق مدنی و سیاسی و ارتباط متقابل بین آنها (بند ۵ بخش یکم اعلامیه وین) بدین معنی که باید توجه یکسانی به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به حقوق توسعه با حقوق مدنی و سیاسی داشته باشیم، چرا که حقوق بشر و توسعه اقتصادی در ارتباط و تعامل بایکدیگرند و ارتباط مؤثری بین دو موضوع حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی وجود دارد. جامعه بین‌المللی بر مبنای وجود رابطه بین حقوق بشر و توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌بایست اهمیت زیادی به ساختار جهانی حق توسعه بدهد.

۵- در بند ۹ بخش یکم اعلامیه و برنامه عمل وین آمده است: کنفرانس جهانی حقوق بشر تأکید می‌نماید که کشورهای توسعه نیافته‌ای که متعهد به فرایند اصلاحات دموکراتیک و اقتصادی‌اند باید از پشتیبانی جامعه بین‌المللی بهره‌مند شوند تا مرحله گذار به دموکراسی و توسعه اقتصادی را با موفقیت پشت سر بگذارند و به کوشش‌های حکومت‌های این کشورها برای دستیابی کامل

● در خصوص جامعه اطلاعاتی اعتقاد بر این است که جامعه اطلاعاتی يك واژه جدید پر جاذبه است که کاربرد آن از اواخر دهه ۱۹۶۰ در کشورهای غربی و سایر کشورهای دنیا رو به گسترش گذاشته است. در مورد مفهوم این واژه، در میان صاحب‌نظران معاصر، دیدگاه‌های متفاوت و متضادی وجود دارد. بسیاری از اندیشه‌گران، با خوش بینی به آن می‌نگرند.

در بخش الف این اعلامیه آمده است: ما معتقدیم چالش اصلی که امروز با آن مواجه هستیم این است که اطمینان حاصل کنیم جهانی شدن نیروی مثبت برای تمام مردم جهان گردد، با وجود این که جهانی شدن امکاناتی عظیم ارائه می‌دهد، در حال حاضر عده محدودی از مزایای آن سود می‌برند و این در حالی است که هزینه‌های آن بر دوش همگان سنگینی می‌کند. ما اذعان داریم که کشورهای در حال توسعه و کشورهای دارای اقتصاد در حال انتقال در مقابل این چالش اساسی با دشواری‌های خاص مواجه هستند، بنابراین، فقط از طریق تلاش‌های گسترده، پیگیر و مستمر برای ایجاد آینده‌ای مشترک، بر اساس انسانیت مشترک ما با همه تنوع آن است که می‌توان جهانی شدن را به فرایندی کاملاً فراگیر، همگانی و منصفانه تبدیل کرد. این تلاشها باید شامل سیاست‌ها و اقداماتی در سطح جهانی باشد که با نیازهای کشورهای در حال توسعه و اقتصادهای در حال انتقال تطابق داشته و با مشارکت مؤثر آنها تنظیم و اجرا شود.

نسل سوم حقوق بشر و حمایت جهانی از آن:

حق خودمختاری و تعیین سرنوشت، حق دسترسی آزاد به ثروت‌ها و منابع طبیعی، حق توسعه اقتصادی، حق زندگی در جهانی همراه با صلح و آرامش و در نهایت حق برخورداری از يك محیط زیست سالم از جمله حقوقی است که در نسل سوم حقوق بشر مورد توجه قرار گرفته است. حقوق مزبور تحت عنوان «حقوق ملتها» در منشور آفریقایی حقوق بشر و ملتها تصریح شده است. در دهه پایانی قرن بیستم، از میان این دسته از حقوق یعنی نسل سوم حقوق بشر، پارامتر توسعه اهمیت و ارزش فراوانی برای دنیای جنوب و همچنین کشورهای شمالی داشته است. این امر ریشه در توافق سال ۱۹۸۶ کشورها دارد که در روز چهارم دسامبر اعلامیه حقوق توسعه را در چارچوب قطعنامه ۴۱/۱۲۸ مجمع عمومی به تصویب رساندند. همچنین در بند ۱۰ بخش یکم اعلامیه و برنامه عمل وین چنین آمده است: کنفرانس جهانی حقوق بشر تأکید می‌کند که حق توسعه آنچنان که

به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مردم خویش یاری رسانند. همچنین فراهم آوردن تسهیلاتی به منظور تجارت آزاد و بهره‌وری آنان، امری است که به منظور توسعه چنین کشورهای در بند ۳۱ بخش یکم اعلامیه و دستور عمل وین، لازمه توسعه چنین کشورهایی دانسته شده است. کنفرانس جهانی حقوق بشر از کلیه دولت‌ها می‌خواهد از اقدام يك جانبه‌ها یا حقوق بین‌الملل و منشور سازمان ملل متحد که موجب بروز موانع در راه مناسبات تجاری میان دولت‌ها گردیده و مانع از تحقق حقوق مندرج در اعلامیه حقوق بشر و اسناد بین‌المللی حقوق بشر می‌گردد، اجتناب نمایند.

اجلاس سران جهان در آستانه آغاز

هزاره سوم:

در اجلاس جهانی سران به مناسبت فرارسیدن آغاز هزاره سوم که به ابتکار سازمان ملل متحد در روزهای ۶ تا ۸ سپتامبر سال ۲۰۰۰ در مقر این سازمان در شهر نیویورک تشکیل شد، رهبران ۱۸۹ کشور جهان در مورد تصویب قطعنامه‌ای در چارچوب اعلامیه معروف به اعلامیه هزاره منعهد شدند که شرایط زندگی انسان‌ها را در سراسر نقاط دنیا بهبود بخشند بویژه در این متن سران کشورها مجموعه‌ای از اهداف مشخصی را مورد نظر قرار دادند و برای تحقق آنها مهلت‌های دقیقی تعیین کردند. و بر این اهداف یا به بیان دیگر اهداف هزاره به منظور توسعه و حق برخورداری از توسعه توسط ملل مختلف تأکید ویژه گردیده است.

اعلامیه هزاره در هشت بخش به شرح ذیل می‌باشد:

- الف- ارزشها و اصول
- ب- صلح، امنیت و خلع سلاح
- ج- توسعه و ریشه کنی فقر
- د- حفاظت از محیط زیست مشترک
- ه- حقوق بشر، دموکراسی و حکومت درست
- و- حمایت از آسیب‌پذیران
- ز- تأمین نیازهای ویژه آفریقا
- ح- تقویت سازمان ملل متحد

● سازمان ملل متحد طی برنامه‌ها و دهه‌های متعدد، خواهان توسعه برای کشورهای توسعه نیافته بوده و همیشه امری به نام توسعه را با حمایت از حقوق بشر مرتبط می‌دانسته است. دبیر کل سابق سازمان ملل پطروس گالی در کنفرانس کپنهاک ۱۹۹۵، دبیر کل کنونی سازمان ملل کوفی عنان در پنجاه و سومین کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد، کنفرانس جهانی حقوق بشر وین ۱۹۹۳ و بویژه کمیسیاری عالی حقوق بشر سازمان ملل بر این امر تأکید ورزیده‌اند.

در «اعلامیه حق توسعه» خاطر نشان شده است حقی جهانشمول و غیر قابل انتزاع و بخشی لاینفک از حقوق اساسی انسان‌ها است. به‌همین دلایل است که توجه به نسل سوم حقوق بشر حایز اهمیت گردیده است. بازتاب این امر در گزارش دبیر کل به اعضای سازمان ملل متحد تحت عنوان «دستور کاری برای صلح»، همچنین در کنفرانس جهانی حقوق بشر وین، فعالیت‌های کمیسیاریای عالی حقوق بشر و گزارش دبیر کل سازمان ملل متحد به کنفرانس هزاره سران دیده می‌شود. حقوقی از قبیل حق توسعه، تجارت آزاد، محیط زیست، جمعیت، صلح و... به‌طور جدی از سوی کشورهای جنوب مورد عنایت قرار گرفته و امروزه این حقوق مورد توجه جهانی واقع شده است.

همین‌طور ژاک شیراک رئیس‌جمهور فرانسه در مراسم گشایش پنجاهمین سالگرد صدور اعلامیه حقوق بشر گفت: مبارزه برای حقوق بشر باید با مبارزه اقتصادی و مبارزه برای توسعه همراه باشد، زیرا توسعه اقتصادی و دموکراسی همراه هم هستند. بنابراین برخلاف نظر عده‌ای همچون توماس بور جینتتهال (Tomas Buergethal) و الکساندر کیس Alexandre Kiss که تصور سه نسل از حقوق بشر را اشتباه و خطرناک می‌پندارند و اعتقاد دارند که این امر موجب ایجاد فاصله بین حقوق مدنی، سیاسی و حقوق اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی با توسعه و محیط زیست می‌گردد، اعتقاد جدی ما در این مقوله آن است که بر شمردن سه نسل حقوق بشر و تأکید کمیسیاریای عالی حقوق بشر، کنفرانس جهانی حقوق بشر، منشور سازمان ملل و دبیر کل سازمان و اعضای سازمان در کنفرانس هزاره جدید سران سازمان ملل بر جهانی بودن، وابسته بودن و همبسته بودن حقوق بشر موجب می‌شود تا طیف‌های مختلف فرهنگی جهان که به یک نسل از حقوق بشر اعتقاد دارند، متوجه دیگر نسل‌ها نیز شوند. و علقه‌های حاصل، به حمایت همه‌جانبه از حقوق بشر منتهی می‌گردد.

کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد می‌گوید: از زمان فعالیت در سمت کمیسیاریای عالی حقوق بشر، بر ضرورت پیروی از روندی

متعادل در زمینه حقوق بشر اصرار ورزیده‌ام. بدین معنی که باید توجه یکسانی به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و به حقوق توسعه با حقوق مدنی و سیاسی داشته باشیم، چرا که حقوق بشر و توسعه اقتصادی در ارتباط و تعامل با یکدیگرند و ارتباط مؤثری بین دو موضوع حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی وجود دارد. برای دو دهه، جامعه بین‌المللی بر مبنای وجود رابطه بین حقوق بشر و توسعه اقتصادی و اجتماعی اهمیت زیادی به ساختار جهانی حق توسعه داد. امروز مسئولیت دولت‌ها و جامعه بین‌المللی برای شناسایی حق توسعه امری مسلم است. کشورهای موظفند استراتژی‌های سیاسی و اقتصادی خود در نظام بین‌الملل را به گونه‌ای تنظیم کنند که با حقوق توسعه منافات نداشته باشد.

بنابراین در مجموع می‌توان گفت که بازتاب پدید آمدن نسل سوم حقوق بشر، ایجاد علقه و ارتباط با نسل‌های اول و دوم این حقوق است. این فرایند موجبات اعتقاد و ایمان همه واحدهای سیاسی را به هر سه نسل حقوق بشر فراهم می‌آورد که نتیجه آن حمایت جهانی از حقوق بشر خواهد بود. این پدیده با صحنه‌ای که همه کشورها بر وجود ارتباط متقابل بین نسل‌های سه‌گانه حقوق بشر در کنفرانس جهانی حقوق بشر وین ۱۹۹۳ گذاشتند، همچنین با تصریح این ارتباط از سوی دبیر کل سازمان ملل متحد و کمیسیاریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد و به لحاظ اظهارات ایراد شده در کنفرانس جهانی هزاره جدید سران در سازمان ملل متحد و همچنین با منطق مسلط جهانی شدن تسهیل گردیده است.

همچنان که ملاحظه گردید در بخش‌های قبلی به مبنای حقوقی حق برخورداری از توسعه در مجامع بین‌المللی پرداخته شد و قصد داریم در بخش‌های بعدی به بررسی مفهوم جامعه اطلاعاتی، اهمیت و ویژگی‌های آن، تحلیل نخستین اجلاس سران درباره جامعه اطلاعاتی از جنبه تأکید بر حق برخورداری از توسعه پرداخته و در پایان به بررسی یک نمونه موجود از حق برخورداری از توسعه، یعنی حق برخورداری از فناوری صلح‌آمیز

● فعالیت‌های سازمان ملل در زمینه صلح و توسعه به‌طور فزاینده‌ای حقوق بشر را در رأس امور قرار داده است. این فعالیت‌ها همه انواع حقوق بشر را از حقوق مدنی و سیاسی گرفته تا حقوق اجتماعی و اقتصادی دربرمی‌گیرد. حق توسعه حقی جهانی و انکارناپذیر و از سایر حقوق جدا نشدنی است. این حق در واقع محکی برای احترام نسبت به سایر انواع حقوق بشر است.

جامعه اطلاعاتی:

بانکداری و اتومبیل‌سازی نفوذ کرده است و در همه از کان زندگی مانند نظام مالیات، کارتهای اعتباری و بسیاری از حوزه‌های دیگر وارد شده است.

چنین برداشت می‌شود که ما یقین داریم که وقوع يك انقلاب اجتماعی را تجربه می‌کنیم و بر اساس چنین کاربردهای فراوان از رایانه معتقدیم که به يك عصر نوین وارد می‌شویم. و تفسیرهای پیچیده‌تر این گذرگاه تکنولوژیك به سمت «جامعه اطلاعاتی» تا حدودی به نزدیکی و هم‌سویی ارتباطات راه دور و رایانه‌ها توجه می‌کنند.

۲- اقتصادی:

شاخه فرعی معتبری در امور اقتصادی به وجود آمده که به نوبه خود به «اقتصاد اطلاعات» مربوط می‌شود. فریتز مجلوب Fritz machlup بنیانگذار این تخصصی‌سازی، در راه تحقق آن سال‌های زیادی از زندگی حرفه‌ای خود را با هدف ارزیابی گستره و رشد صنایع اطلاعاتی، به این امر اختصاص داد.

مجلوب کوشید با مقیاس‌های آماری به قلمرو صنایع اطلاعاتی گام بگذارد. او پنج گروه صنعتی گسترده را مشخص کرد (منشعب در ۵۰ شاخه فرعی) نظیر:

- الف- آموزش و پرورش (مثلاً مدارس، کتابخانه‌ها، دانشکده‌ها)
- ب- رسانه‌های ارتباطی (مثلاً رادیو و تلویزیون، تبلیغات بازرگانی)
- ج- ماشین‌های اطلاعاتی
- د- خدمات اطلاعاتی (مثلاً: قانون، بیمه، پزشکی)

ه- سایر فعالیت‌های اطلاعاتی (مثلاً پژوهش و توسعه، فعالیت‌های عام‌المنفعه)

کار با این نوع از مقولات، این امکان را فراهم می‌آورد که برای هر يك از آنها ارزشی اقتصادی قائل شده به مبحث سهم هر يك در تولید ناخالص ملی (GNP) وارد شویم. اگر این روند به عنوان بخشی از افزایش تولید ناخالص ملی به‌شمار آید پس شاید بتوان ادعای ظهور يك «اقتصاد اطلاعاتی» را در طول زمان مطرح کرد.

۳- شغلی:

اطلاعات به نماد عصری مبدل گردیده که مادر آن زندگی می‌کنیم. امروزه بارها سخن از يك «انفجار اطلاعاتی»، يك «انقلاب» تکنولوژی اطلاعاتی و حتی يك «جامعه اطلاعاتی» به میان می‌آید. اما به راستی يك جامعه اطلاعاتی چیست؟ و ما آن را چگونه درک می‌کنیم؟

اصطلاح جامعه اطلاعاتی بازگو کننده توسعه تکنولوژی‌های نوین اطلاعاتی و تجدید سازمان جامعه، پیرامون جریان اطلاعات است، امروزه اطلاعات در تمام صور خود به کمک شبکه‌های انفورماتیک با سرعتی بیش از پیش در دسترس است و این روند با توجه با کاربرد روزافزون بزرگراه‌های اطلاعاتی در حال سرعت گرفتن است و اطلاعات به عنوان يك کالای بیش از پیش قیمتی در عرصه تمدن کنونی جهان ظاهر می‌شود و امروزه کمتر کشوری را می‌توان در دنیا سراغ گرفت که از بکارگیری دست‌آوردهای این تکنولوژی‌های نوین و به ویژه بخش انفورماتیک آن به کلی برکنار و یا بی‌بهره باشد و اگر در تولید اطلاعات سهم نیست، سهمی در مصرف آن نداشته باشد.

می‌بایست در قلمرو تحلیل جامعه اطلاعاتی، پنج تعریف از جامعه اطلاعاتی را که هر کدام معیاری برای تشخیص جامعه نو عرضه می‌کنند، مشخص ساخت: آنها عبارتند از تکنولوژیك، اقتصادی، شغلی، مکانی و فرهنگی.

۱- تکنولوژیك: مقبول‌ترین تعریف «جامعه اطلاعاتی» بر نوآوری فوق‌العاده تکنولوژیك بنا شده است. مفهوم کلیدی این است که پیشرفت‌های خیره‌کننده در پردازش، نگهداری و انتقال اطلاعات در واقع به کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعاتی در تمامی زوایای حیات اجتماعی انجامیده است. دلمشغولی اصلی در اینجا کاهش حیرت‌آور هزینه رایانه‌ها و افزایش باور نکردنی قدرت و کاربرد پیوسته آنها در هر جا و همه‌جاست. اکنون که قرار دادن رایانه در ماشین تحریرها، خودروها، ساعت‌ها، ماشین‌های مستقر در کارخانه‌ها و در چارچوب صنایعی مانند

● دومین کنفرانس جهانی حقوق بشر در جریان تحولات بین‌المللی و پس از جنگ سرد در ژوئن ۱۹۹۳ در وین با حضور ۱۷۱ کشور برگزار گردید و به تصویب اعلامیه و برنامه عمل وین ۱۹۹۳ منجر شد. در اعلامیه مزبور بر اهمیت ویژه نسبت به حقوق بشر و ارتقای آن و جهانشمولی حقوق بشر و حق برخورداری از توسعه تأکید شده است.

بین‌المللی دولتها، با بدبینی نگاه می‌کنند و از واژه یاد شده به‌عنوان یک مفهوم اسطوره‌ای پر ابهام، که به عقیده آنان برای سرپوش‌گذاری بر ادامه تضادهای طبقاتی و توسعه سلطه اقتصادی کشورهای بزرگ صنعتی غربی در مرحله جدید تحول سرمایه‌داری جهانی به کار گرفته می‌شود، نام می‌برند.

اجلاس جهانی جامعه اطلاعاتی:

مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ۲۱ دسامبر سال ۲۰۰۱ قطعنامه دیگری (قطعنامه شماره ۱۸۳ پنجاه و ششمین اجلاسیه مجمع عمومی ملل متحد) را این بار در مورد ضرورت برگزاری یک «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» به تصویب رساند. در این قطعنامه با تأکید بر اینکه جامعه اطلاعاتی جهانی با سرعتی سرسام‌آور در حال تحول است. ارتباطات راه دور، خبرپراکنی چندرسانه‌ای و فناوریهای اطلاعاتی و ارتباطاتی با شتابی فزاینده به سوی همگرایی می‌روند و در این مسیر، محصولات و خدمات نوین و همچنین شیوه‌های نوینی در تجارت و کسب و کار به وجود می‌آورند. در این میان، شاهد افزایش فرصت‌های جدید تجاری، اجتماعی و حرفه‌ای و گشوده شدن بازارهای نوین به‌روی رقابت، سرمایه‌گذاری، و مشارکتهای خارجی هستیم. در حالیکه جامعه صنعتی قرن بیستم به سرعت جای خود را به جامعه‌ی اطلاعاتی قرن بیست و یکم می‌دهد، جهان نوین تحولی بنیادین را از سر می‌گذراند. این تحول پویا نوید یک دگرگونی بنیادین را در تمام جنبه‌های زندگی ما می‌دهد؛ دگرگونی و تحول در زمینه‌هایی همچون نشر دانش، تعامل اجتماعی، رویه‌های اقتصادی و تجاری، مسائل سیاسی، رسانه‌ها، آموزش و پرورش، بهداشت، تفریحات و سرگرمی و... ما در واقع در میانه‌ی انقلابی قرار گرفته‌ایم که شاید بتوان آنرا بزرگترین انقلابی دانست که بشر تاکنون تجربه کرده است. برای آنکه جامعه جهانی از این انقلاب بهره‌مند شود، لازم است که رشد موفق و مداوم این تحول مورد مباحثات جهانی قرار گیرد. و اساساً در این قطعنامه بر نقش فناوریهای نوین اطلاعات و

یکی از معیارهای متداول در اعلام ظهور «جامعه اطلاعاتی» معیاری است که بر مسئله تغییرات شغلی متمرکز می‌شود. به سادگی گفته می‌شود از هنگامی که مشاغل اطلاعاتی به‌وجه غالب در میان مشاغل موجود تبدیل می‌شوند، ما به یک جامعه اطلاعاتی دست می‌یابیم.

۴- مکانی:

این برداشت از جامعه اطلاعاتی در بطن خود، هنگامی که به جامعه‌شناسی و امور اقتصادی کشیده می‌شود، مباحث مورد تأکید جغرافی دانان درباره فضا را دارد. در اینجا تأکید عمده بر روی شبکه‌های اطلاعاتی‌ای است که مکانهای جغرافیایی را به یکدیگر پیوند می‌دهند و در نتیجه آثار شگفت‌انگیزی بر سازمان زمان و مکان دارند.

۵- فرهنگی:

تصور نهایی از یک جامعه اطلاعاتی شاید با کمترین محاسبه به سادگی مورد تأیید قرار گرفته باشد. هر یک از ما با توجه به وضع زندگی روزمره خود متوجه شده‌ایم که از نظر حجم اطلاعات در گردش افزایش شگفت‌آوری رخ داده است. بدیهی است که اطلاعات بیشتری در اطراف ما به وجود آمده که قبلاً هرگز وجود نداشته‌اند.

تحولاتی که در پرتو تکنولوژی اطلاعات به وقوع پیوسته است تحولاتی عمیق را نیز در ارزش‌های فرهنگی و آداب و رسوم ملتها و اقوام به وجود آورده است و بازایی و تشخیص هویت آنها را در عین حال با دشواریهای تازه مواجه می‌سازد. و در نهایت در خصوص جامعه اطلاعاتی اعتقاد بر این است که جامعه اطلاعاتی یک واژه جدید پرجاذبه است که کاربرد آن از اواخر دهه ۱۹۶۰ در کشورهای غربی و سایر کشورهای دنیا رو به گسترش گذاشته است. در مورد مفهوم این واژه، در میان صاحب نظران معاصر، دیدگاه‌های متفاوت و متضادی وجود دارند. بسیاری از اندیشه‌گران، با خوش‌بینی به آن می‌نگرند و واژه مذکور را انعکاس‌دهنده آخرین پیشرفت‌های فکری و علمی جهان و مظهر یک عصر تازه در تاریخ زندگی جمعی انسان معرفی می‌کنند. عده زیادی از متفکران هم به کاربرد روزافزون آن در صحنه داخلی کشورهای و در سطح روابط خارجی و

● باید توجه یکسانی به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و به حقوق توسعه با حقوق مدنی و سیاسی داشته باشیم، چرا که حقوق بشر و توسعه اقتصادی در ارتباط و تعامل با یکدیگرند و ارتباط مؤثری بین دو موضوع حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی وجود دارد.

ارتباطات در تحقق اهداف اعلامیه هزاره و نیز بر ضرورت استفاده از امکانات بالقوه آنها در جهت توسعه تأکید خاص شده بود، به دنبال تدوین این متن و در راستای گردهمایی‌های تدارک برای برگزاری اجلاس مذکور، اسناد گوناگونی تدوین گردید. اکثر این اسناد، نقش مثبت فناوریهای نوین در جامعه اطلاعاتی و همچنین توانمندی آنها به عنوان ابزار مهم ساختن دنیایی مسالمت آمیز-آبادتر و عادلانه تر را خاطر نشان ساخته بود. به طور کلی، انتظار بر آن است که به کمک این فن آوریها، اهداف مورد نظر در اجلاس جهانی هزاره، سریع تر تحقق پیدا کرده و امکانات ایجاد جامعه اطلاعاتی جهانی زودتر فراهم شوند.

اولین اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی

(ژنو ۱۰ تا ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳، ۱۹ تا ۲۱ آذر ۱۳۸۲)

نخستین مرحله اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی که یکی از مهمترین رویدادهای بین المللی سالهای آغاز هزاره سوم و شروع قرن بیست و یکم میلادی به شمار می رود، با صدور يك اعلامیه اصول و يك برنامه عمل که در پایان نشست های سه روزه آن به تصویب رسید، به کار خود خاتمه داد.

بسیاری از هدف های آرمانی نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات را که در مباحثه های بین المللی پر سر و صدای، اجلاس های کنفرانس عمومی یونسکو در دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ مورد مناقشه بودند. طرف توجه قرار داد و راه همکاری کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته برای پیشبرد گسترده فناوریهای نوین اطلاعات و ارتباطات و کاربرد هر چه بیشتر این فناوریها در جهت توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی کشورها را هموار کرد.

در ابتدای اعلامیه اصول، عنوان ایجاد جامعه اطلاعاتی يك چالش جهانی برای هزاره جدید، گذاشته شده است و مطالب متن آن در سه بخش با زیر عنوان های خاص آنها از هم تفکیک گردیده اند. در بند ۲ اعلامیه، اهمیت استفاده از تکنولوژیهای

اطلاعات و ارتباطات برای پیشبرد هدف های توسعه ای مندرج در «اعلامیه هزاره» و کوشش در راه نیل به هدف های اعلامیه سران جهان در ژوهانسبورگ راجع به توسعه پایدار (مصوب سپتامبر ۲۰۰۲) خاطر نشان گردیده است و بند ۳ آن، به تأکید خاص بر همگانی بودن، غیر قابل تقسیم و تجزیه بودن، همبسته بودن و به هم مربوط بودن تمام حقوق بشر و تمام آزادیهای بنیادی و از جمله حق توسعه (مندرج در اعلامیه وین) و تأکید ویژه بر توسعه پایدار، احترام به حقوق بشر و همچنین مدیریت صحیح در تمام سطح ها، به عنوان اصول به هم پیوسته ای که هر کدام از آنها باعث تقویت دیگری می شوند، اختصاص داده شده است.

در بند ۷ به نقش علوم در توسعه جامعه اطلاعاتی، اشاره شده است و بند ۸ اعلامیه به اهمیت آموزش، دانش و اطلاعات و ارتباطات، به عنوان مبانی پیشرفت اندیشه فعالیت و مدیریت اقتصادی و رفاه انسانی توجه کرده است.

در بند ۹ اعلامیه هم بر ضرورت توجه به تکنولوژی های اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزار و نه به عنوان هدف، تأکید گردیده است و از نقش خاص آنها در کمک به افزایش بهره وری، تسهیل رشد اقتصادی و اشتغال و بهبود کیفیت زندگی، یاد شده است.

در بند ۱۰ اعلامیه مسأله شکاف دیجیتالی بین کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته و در داخل تمام جوامع مطرح شده است و ضرورت مقابله با این شکاف و تبدیل آن به يك فرصت دیجیتالی یادآوری گردیده است. بندهای ۱۶ و ۱۷ اعلامیه، بر ضرورت توجه ویژه به نیازهای مردم کشورهای در حال توسعه، در حال گذار، کشورهای کوچک جزیره ای و جلب همکاری جهانی برای تأمین منابع مالی مربوط به آنها، تأکید کرده اند.

بخش دوم اعلامیه که عنوان «يك جامعه اطلاعاتی برای همه، اصول بنیادی» برای آن در نظر گرفته شده است. دارای ۱۱ مبحث می باشد که در بند يك آن بر نقش دولت ها و تمام طرف های دست اندر کار اجلاس عالی، در پیشبرد تکنولوژی های اطلاعات و ارتباطات برای توسعه

● چالش اصلی که

امروز با آن مواجه هستیم این است که اطمینان حاصل کنیم جهانی شدن نیروی مثبت برای تمام مردم جهان گردد. با وجود این که جهانی شدن امکاناتی عظیم ارایه می دهد، در حال حاضر عده محدودی از مزایای آن سود می برند و این در حالی است که هزینه های آن بردوش همگان سنگینی می کند.

در بخش دوم اعلامیه تحت عنوان «يك جامعه اطلاعاتی برای همه، اصول بنیادی» آمده است: جامعه اطلاعاتی باید در خدمت منافع تمام ملتها باشد، به گونه‌ای که توسعه درست، متعادل و متوازن تمام خلق‌های جهان، تأمین شود. به بیان صریح‌تر، جامعه اطلاعاتی باید منافع کشورهای در حال توسعه و کشورهای کمتر پیشرفته، کشورهای کوچک جزیره‌ای در حال توسعه، اقتصادهای در حال گذار و کشورهایی را که عرصه مخصصات بوده‌اند، با در نظر گرفتن ویژگی‌های جغرافیایی و گوناگونی جمعیتی کشورها و منطقه‌ها، مورد توجه قرار دهد.

همچنین مجمع عمومی سازمان ملل متحد در قطعنامه شماره ۱۸۳ پنجاه و ششمین اجلاسیه خود در تاریخ ۲۱ دسامبر ۲۰۰۱، تأکید کرده است که بهره‌برداری از توانایی بالقوه معرفت‌ها و تکنولوژی‌ها برای تحقق هدف‌های اعلامیه سران جهان در آغاز هزاره سوم و یافتن وسایل مؤثر و نوآورانه به‌منظور به‌کارگیری این توان در خدمت توسعه برای همه، فوریت دارد.

حق برخورداری از توسعه و حق

برخورداری از فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای:

هدف از این نوشتار بیان این مهم بود که در سازمان ملل متحد و سازمانهای وابسته به آن، از بنو تأسیس این سازمان در بعد از جنگ جهانی دوم و انتشار منشور ملل متحد و اعلامیه جهانی حقوق بشر در ۱۹۴۸، دومین کنفرانس جهانی حقوق بشر در ۱۹۹۳ وین، اعلامیه هزاره و کنفرانس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی و تا حال حاضر، آنچه که همه اسناد بین‌المللی بر آن اتفاق نظر و آراء داشته و دارند، پذیرش و تأیید این معنی است که برخورداری از مواهب توسعه حقی جدایی‌ناپذیر از حقوق بشر است و جامعه بین‌المللی باید همکاری بین‌المللی مؤثری را برای رفع این موانع و تحقق توسعه در پیش گیرد و تأکید بر اینکه حق توسعه باید به نحوی عملی گردد که نیاز نسل‌های کنونی و آتی را در زمینه توسعه و محیط زیست به گونه‌ای عادلانه تأمین سازد.

از جمله این حقوق، حق برخورداری از فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای است، بر اساس حقوق مسلم پذیرفته شده بین‌المللی و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی که جمهوری اسلامی ایران نیز عضو آنها می‌باشد، دستیابی به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای حق مسلم جمهوری اسلامی ایران بوده و هیچ کشور و یا نهاد بین‌المللی نمی‌بایست این حق مسلم را از جمهوری اسلامی سلب و یا محدود کند. جمهوری اسلامی به‌عنوان یکی از کشورهای عضو سازمان ملل، از ابتدای تأسیس آژانس بین‌المللی انرژی اتمی به عضویت آن درآمده و در این راستا تنها کشوری است که در منطقه خاورمیانه به تمامی معاهدات بین‌المللی خلع سلاح پیوسته است. پایبندی جمهوری اسلامی به تعهدات خود تحت نظر پادمان‌های بین‌المللی، از جمله مواردی است که بازرسی‌های گسترده آژانس بر آن صحنه گذارده و در تمامی گزارشات مدیر کل آژانس مشهود می‌باشد.

در اینجا با توجه به مباحث مطرح شده و این واقعیت که آژانس بین‌المللی انرژی اتمی یکی از سازمانها و مؤسسات تخصصی سازمان ملل متحد است، برای هر چه شفاف‌تر شدن موضوع مورد بحث به ذکر اساسنامه آژانس و وظایفی که در قبال اعضای خود بر عهده دارد، خواهیم پرداخت:

اساسنامه

آژانس بین‌المللی انرژی اتمی

ماده ۲ اساسنامه آژانس تحت عنوان «هدف» آژانس، مقرر می‌دارد:

«آژانس کوشش خواهد نمود استفاده از انرژی اتمی را در خدمت به صلح، سلامت و سعادت جامعه بشری در سراسر دنیا سرعت و گسترش بخشد و تا آنجا که مقدر باشد تضمین می‌نماید این مساعدت و همکاری را که از جانب خود آژانس و یا به تقاضا و تحت کنترل و نظارت آژانس عملی می‌گردد، در اجرای هیچ‌گونه اهداف نظامی به کار گرفته نشود».

ماده ۳ اساسنامه آژانس تحت عنوان «وظایف آژانس» مقرر می‌دارد:

الف) تشویق و مساعدت در تحقیقات، توسعه و

● پارامتر توسعه اهمیت و ارزش فراوانی برای دنیای جنوب و همچنین کشورهای شمالی داشته است. این امر ریشه در توافق سال ۱۹۸۶ کشورها دارد که در روز چهارم دسامبر اعلامیه حقوق توسعه را در چارچوب قطعنامه ۴۱/۱۲۸ مجمع عمومی به تصویب رساندند.

تأمین مالی از طریق منابع خارجی برای اجرای پروژه‌های مزبور ارائه خواهد نمود. در ارائه این کمک آژانس ملزم به ضمانت یا قبول هر گونه مسئولیت مالی در مورد پروژه نمی‌باشد.

پ) آژانس ممکن است ترتیب تحویل مواد، خدمات، تجهیزات و تأسیسات لازم را برای پروژه‌ها از طریق یک عضو یا اعضای خود بدهد یا آنکه ارائه هر یک از مواد یا تمامی اقلام فوق را مستقیماً با توجه به خواسته‌های عضو یا اعضای تقاضا کننده، به عهده بگیرد.

ت) به منظور رسیدگی به تقاضا، آژانس ممکن است شخص یا اشخاص ذی صلاح را جهت بررسی پروژه مورد نظر به کشور عضو یا اعضای تقاضا کننده اعزام نماید. در این راستا آژانس ممکن است با تأیید عضو یا گروهی از اعضای تقاضا کننده از کارکنان خود استفاده نماید یا افراد مناسب ذی صلاحی را از اتباع هر یک از دولتهای عضو به کار بگیرد.

ث) قبل از تصویب هر پروژه، به موجب این ماده، شورای حکام توجه لازم را به برخی موارد معطوف خواهد نمود که برخی از آنها شامل؛ عدم توانایی عضو یا گروهی از اعضای تقاضا کننده به تأمین منابع مالی لازم، مواد، تأسیسات، تجهیزات و خدمات» و «نیازهای ویژه مناطق توسعه نیافته جهان» می‌باشد. همانطور که مشاهده می‌گردد «اهداف» و «وظایف» محوله به آژانس به نحوی است که نه تنها آژانس بین‌المللی و شورای حکام را ملزم به ارائه خدمات و تجهیزات، متناسب با «میزان نیازمندی» کشورها می‌نماید، بلکه هر گونه «تبعیض» یا «استنکاف» از واگذاری چنین خدماتی را از سوی آژانس و هر کشور عضو دارای این نوع خدمات و تجهیزات منع می‌کند. اساساً تأسیس آژانس بین‌المللی انرژی اتمی با هدف گسترش استفاده صلح آمیز از انرژی هسته‌ای در نقاط مختلف جهان و با شعار «اتم برای صلح» صورت گرفته است، و حق دستیابی و گسترش همه دانش‌ها و فناوری‌های بشری از جمله استفاده صلح آمیز از علوم و فنون هسته‌ای، حق طبیعی و مسلم همه کشورها می‌باشد.

کاربرد عملی انرژی اتمی برای استفاده صلح‌جویانه در سراسر دنیا و انجام نقش واسطه به منظور تضمین اجرای خدمات و یا تحویل مواد، تجهیزات و یا تأسیساتی از سوی یکی از اعضای آژانس به دیگری و اجرای هر گونه عملیات با خدمات مفیدی در تحقیقات، توسعه و یا کاربرد عملی انرژی اتمی به منظور اهداف صلح‌جویانه.

ب) فراهم نمودن مواد، خدمات، تجهیزات و امکاناتی بر طبق این اساسنامه جهت تأمین نیازهای تحقیقاتی، توسعه و کاربرد عملی انرژی اتمی برای اهداف صلح‌جویانه شامل تولید نیروی برق با توجه به نیازهای مناطق توسعه نیافته جهان.

پ) ترویج مبادله اطلاعات علمی و فنی در مورد استفاده صلح‌جویانه از انرژی اتمی.

ت) تشویق و ترغیب آموزش و مبادله دانشمندان و کارشناسان در زمینه استفاده صلح‌جویانه از انرژی اتمی.

ث) دریافت یا ایجاد هر گونه تأسیسات، کارخانه و تجهیزات مفید برای اجرای وظایف محوله در هنگامی که تأسیسات، نیروگاه و تجهیزات موجود دیگر در منطقه مورد نظر کافی نبوده و یا فقط تحت شرایطی قابل دسترسی است که به نظر آژانس رضایت بخش نمی‌باشد. ارائه خدمات و تجهیزات فوق‌الذکر در «ماده ۱۰» اساسنامه به تفضیل بیان گردیده است.

بر اساس ماده ۶۰ تحت عنوان «خدمات و تجهیزات»؛

الف) هر یک از اعضاء یا گروهی از اعضای آژانس که مایل به تشکیل یک پروژه برای تحقیقات، توسعه یا کاربرد عملی انرژی اتمی جهت اهداف صلح‌جویانه باشد، می‌تواند از آژانس در مورد تأمین مواد ویژه قابل شکافت و سایر مواد، خدمات، تجهیزات و تأسیسات لازم به این منظور، تقاضای کمک نماید. چنین تقاضایی باید با توجه هدف و حدود پروژه همراه باشد و مورد بررسی شورای حکام قرار گیرد.

ب) آژانس بنا به تقاضای هر یک از اعضاء یا گروهی از اعضاء مساعدت‌های لازم را جهت

● برای دو دهه، جامعه بین‌المللی بر مبنای وجود رابطه بین حقوق بشر و توسعه اقتصادی و اجتماعی اهمیت زیادی به ساختار جهانی حق توسعه داد. امروز مسئولیت دولت‌ها و جامعه بین‌المللی برای شناسایی حق توسعه امری مسلم است. کشورها موظفند استراتژی‌های سیاسی و اقتصادی خود در نظام بین‌الملل را به گونه‌ای تنظیم کنند که با حقوق توسعه منافات نداشته باشد.

منابع

۱. ویستر، فرانک، نظریه‌های جامعه اطلاعاتی، ترجمه اسماعیل قدیمی، تهران قصیده‌سرا، ۱۳۸۰
۲. گلین، جانسون، اعلامیه جهانی حقوق بشر و تاریخچه آن، ترجمه محمدجعفر بوینده، تهران: نشر نی، ۱۳۷۷
۳. ذاکریان، مهدی، حقوق بشر و هزاره جدید، بی تا
۴. معتمدنژاد، کاظم، گزارشی از برگزاری نخستین اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی
۵. معتمدنژاد، کاظم، اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی، مرکز پژوهش‌های ارتباطات، ۱۳۸۲
۶. ضیائی بیگدلی، محمدرضا، حقوق بین‌المللی عمومی، چاپ پانزدهم، تهران: احمدی، ۱۳۸۰
۷. موسی‌زاده، رضا، سازمانهای بین‌المللی، چاپ دوم، تهران: میزان، ۱۳۸۰
۸. براساس بند ۴ ماده ۲ قطعنامه ۳۳۱۴ همه‌اعضاء در روابط بین‌المللی خود از تهدید یا کاربرد زور بر ضد تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشور یا از هر روش دیگری که با اهداف ملل متحد مابینت داشته باشد خودداری خواهند کرد.
۹. اساسنامه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی - تهران: مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد
۱۰. اعلامیه هزاره سازمان ملل متحد
۱۱. اعلامیه و برنامه عمل کنفرانس جهانی حقوق بشر وین ۱۹۹۳
۱۲. متن سخنرانی کوفی عنان، دبیر کل سازمان ملل متحد به مناسبت پنجاهمین سالگرد اعلامیه جهانی حقوق بشر در دانشگاه تهران، تهران: مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد ۱۰ دسامبر ۱۹۹۸

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی